רודפות

הכול מתחיל בהתגלות של רוח רפאים.
(ז׳אק דרידה)

השתיקה שלך לא תגן עליך [...] אילו מילים
עדיין חסרות לך?
(אודרי לורד)

היות רדופים מושכת אותנו, לעיתים בעל כורחנו ותמיד
באורח כמעט קסום, אל תוך המבנה הרגשי של מציאות שאנו
חווים לא כידע קר, אלא כהכרה שיכולה לשנות אותנו.
(אייברי גורדון)

בשנה האחרונה התכנסנו, תשעה אמנים ואמניות ושתי אוצרות, לקהילה ארעית של לימוד משותף על ועם רוחות רפאים. דרך קריאה בתיאוריה, מפגשים וירטואליים בסטודיו של חברי הקבוצה, משחקים, טקסים ושיחות על חוויות חיים, אספנו כלים והרכבנו לנו שפה לדיבור עם רוחות. אנחנו רודפות בלשון אקטיבית, לא רדופות, כי בחרנו לנסות לשהות במחיצתן ולא לגרש אותן מיד, הסכמנו להאזין להן מתוך טראומות אישיות וקולקטיביות ומתוך מה שניסינו אבל לא הצלחנו לשכוח, להדחיק או לשתוק על אודותיו. הן הופיעו מזיכרון ילדות, מסיפור משפחתי, כמטפורה, כסימפטום גופני טורדני, בחלומות הלילה. הן בורחות ממיתוסים לאומיים, מהעבר ומהעתיד, לוחשות שירים באוזן, מנחות את הדרך, לא מניחות את הדעת, מתות, חיות לצידנו. לפעמים הן לא נענו לקריאותינו, וכך נותרנו לבדנו עם שאלת האתיקה של הזמנתן לתערוכה והתשוקה הבלתי ניתנת לפתרון לתיקון המושלם. עם התקדמות המפגשים השבועיים, הרוחות שזימַנו החלו מתגלמות בחומר שהתעצב בדמותן ופתח את פיו בשפתן של האמניות.

התערוכה מצטרפת להיסטוריה בין–לאומית קצרה של תערוכות שנעשו בהשראת המפנה הספקטרלי שהחל עם ספרו של ז׳אק דרידה *רוחות הרפאים של מרקס* (1993). בספר זה טבע דרידה את המונח הונטולוגיה (Hauntology) כמשחק

מילים שמתייחס לאונטולוגיה: במקום לשאול "*מה יש*", דרידה הציע שההווה רדוף תמיד על ידי מה שהודחק או הובטח בעבר ולא התממש בעתיד. השאלה "*מה רודף אותך?*" יחד עם השאלה הבלתי נפרדת ממנה "*מה רודף אותנו?*" מיקמו אותנו במרחב הגיאופוליטי הזה. הרגשנו בגופנו, כפי שאמר המלט, איך "*הזמן יצא מצירו*", ודרך קריאה בהוגות והוגים שכתבו את רוחות העבר הלא פתור שלנו ביקשנו לטוות בדרך אחרת את העבר–הווה–עתיד שלנו פה ולהרחיב את מנעד הפעולה וההתנגדות שלנו. הטקסטים מוצעים כרשימת קריאה עבור המבקרות בתערוכה.

דרכי הפעולה והמחשבה שלנו בתערוכה נוצרו באופן אורגני מהמפגשים והן אינן מכוונות ללכוד כל רוח, לקרוא לה בשם או לנתח אותה ואת התגלמותה באמנות, אלא להיפתח לרדיפת הרוחות אחר המבנים הרגשיים והמחשבתיים שלנו. שלכם. קצות התערוכה יישארו פרומים כדי לאפשר למתים, לרוחות ולמה שטרם נוסח להמשיך לרדוף אותנו.

את התערוכה פותח המערך הפיסולי **קריפטה #9** המורכב ממבנה לוח סיבית שהאמנית מאיה דונייק הרכיבה על פתח מזרקת המים. במבנה שזורים תשעה פסלי חמר לבן המכילים אדמה שאספה מתשעה בתי קברות ושיני זהב.

במרכז המיצב **עד שהמוות יפריד בינינו** של לילא עבד אלרזאק מוצבת מדפסת תרמית הפולטת לסירוגין: "מוות ליהודים"/"מוות לערבים" בזרם בלתי פוסק. קול שעבר עיוות רובוטי מלווה את המדפסת וחוזר שוב ושוב: "*תחזרי למקום שממנו באת*". באמצעות תרגום שיח השנאה ללולאה מכנית מתמדת היצירה חושפת את מכונת הבירוקרטיה של הדה–הומניזציה.

מיכאלה ויינפלד פליישמן מעמידה במרכז החלל אבן ליטוגרפיה שמקורה בבוואריה, שעליה צרבה תצלום מעובד של אדולף אייכמן, המצולם מגבו בעודו מתקלח, ובצידה הנגדי של האבן צרבה את משפט הפתיחה *מהקומדיה האלוהית* של דנטה.

בעבודה **בסמה** עאישה קאדרי מציירת בצבעי שמן את סבתא רבתא שלה שרה בין השדות לרגלי הרי הגליל, לאזניהם של שיירת נוודים ממעלי ההר שעוצרת לשמוע את קולה. היא והם מופיעים כדמויות היברידיות של אדם–גולגולת–חיה.

מלאק מנסור מציבה את **נמתחתי מתוכך, עור מנודה ורווי, שקוע באוויר ורוד–מתוק ומתנפח כמו בועה צפה**: פסל של אייל עשוי נייר כסף ושעווה, נבקע ונפרש באמצע, לצד אובייקט קיר עשוי שכבות של רישומים המדמים שורש.

במיצב **אניח לציפורים לנקר את לבי** עומר פרי משלבת בין תשתית פיסולית המורכבת משאריות ריהוט עץ לפעולת רישום על נייר אורז.

במיצג **לו סוף** האמנית והכוריאוגרפית גל לוינסון ורקדנית נוספת מסתובבות בקצב אחיד על דיסקית פלסטיק קטנה בלולאה מתמשכת, וסביב החלל נפרשת שורה של סנפשוטים שלוכדים את הגוף בשבריר השנייה לפני שבוקעת ממנו צעקה. המיצג, שיוצג בערב פתיחת התערוכה, יותיר עקבות פיזיים במרחב.

מפרשי החלילית הם שני פסלים המדמים מפרשי רוח של האמן דין בר, העשויים עיסת נייר טואלט, חוטי כותנה, פיסות עץ וחלילית.

רגד סואעד חוזרת להלוויה צבאית שנערכה בכפר שלה דרך משחקים של לובן בציור חייל **חולם על שושנים לבנות** ואובייקטים פיסוליים של מצבות ניידות ועליהן גלגלי הצלה.

העבודות מלוות בטקסטים קצרים או רישומים שכתבו האמנים והאמניות כחלק מתהליך העבודה המשותף, במענה לשאלה: איך להיות עם הרוח?

איך להיות עם הרוח?

רגד סואעד

רוח צפה בי בכל פעם שאני שוכחת מקיומה. היא צצה בלי רשות וגוררת אותי לשיחות נוקבות, דורשת אמת גם כשהיא חלקית, מזכירה לי לחזור לעצמי כשאני הולכת לאיבוד ונעשית זרה לעצמי. לעיתים נדמה שהיא פוחדת שאיעלם, שאתערבב עם רוחות זרות עד שלא ייוותר ממני דבר. ניסיתי להתכחש לה, אך היא פגשה אותי בערפל, במקום שבו הגבול בין האמת הכתובה לבין מה שמתרחש באמת במציאות מטושטש. שם, בין נוודות למעברים, פגשתי בני אנוש מלאי תוכן, אך כשהבטתי פנימה לעצמי גיליתי ריק לבן ששוכן עמוק בנפש. מאז אני והרוח משוחחות על העבר, ההיסטוריה והזהות המתמוססת. יחד אנו מביטות בעולם, מנסות להבין כיצד האנשים סביבנו הרימו ידיים, שכחו את עצמם, התמזגו בשדים ונהיו זרים. בתחילה חשבתי שאני הזרה, אך הבנתי שאני והאחרים לכודים במלכודת לבנה — מרחב שמוחק זהות ומעצב תודעה מנותקת. האחרים נכנעו מחוסר ברירה, שכנו עם השדים יחד ונהיו הדבר הזר הלא–רצוי. המעטים שנמלטו עדיין נלחמים.

מלאק מנסור

(עמוד 12)

גל לוינסון

הריאות מתנפחות לגודל שבזה הרגע יצרת
משהו מתקשה עמוק בבטן. המבט ננעץ.
הגב מלמעלה מתעגל פנימה
לאט לאט מחלחל לשאר הגוף עד קצות האצבעות והפנים
הגבות נהיות קו
העיניים מנסות לצאת מהמקום
המתח מתגבר, הגוף דוחף והאוויר נהיה לחומר דחוס שאפשר לגזור, להוציא ולשים במקום אחר.

מאיה דונייק

בפנטזיה האנושית הקבר הוא מרחב סגור ובו נטמנים החומרים הלא–פתורים (קריפטה). אך, ישנם מתים שלא נשארים באדמה. אין סוף לכוחו של החומר המת בתוך הגוף החי.

לילא עבד אלרזאק

אלו לא רוחות שרודפות. יש מילים שמסרבות להיעלם; הן ממשיכות להתגלגל, מנותקות מהדוברים שלהן, נעשות אוטומטיות בתוך מערכות שמנרמלות את שכפולן. המדפסת אינה מזמנת רוחות רפאים — היא חושפת כיצד השפה עצמה נעשית לרוח. כל ביטוי — "מוות לערבים", מוות ליהודים", "חזור למקום שממנו באת" — חוזר על עצמו שוב ושוב, מרוקן מכוונה, אך עדיין מסוגל לפגוע.

מה שחוזר כאן אינו על-טבעי, אלא ההד המכני של האלימות שאיש אינו רוצה לקבל עליה אחריות. המכונה ממשיכה להדפיס משום שאינה יודעת כיצד להפסיק — ממש כמו הרטוריקה שהיא משכפלת. כל שורה שהיא פולטת הופכת לשארית, עדות

לשותפות לפשע, תיעוד למידת הקלות שבה שנאה שורדת כאשר היא הופכת להרגל.

זה סוג הרדיפה שאני מזהה: לא הבלתי נראה, אלא מה שנחשף יותר על המידה.

עומר פרי

רוח נכנסת דרך החלון הפתוח

דין בר

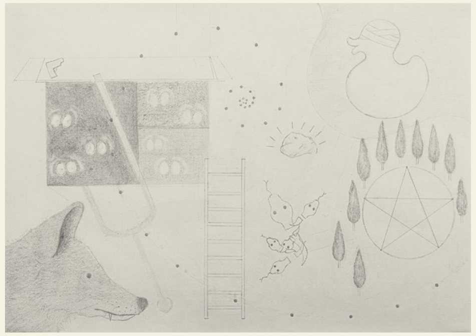

עאישה קאדרי

רוח בשדה

בשדה הרחב הרוח נושבת על גבעולי חיטה שנשכחו. קולה קול נשי, חסר פנים וצורה, ממלא את האוויר. היא שרה, וקולה כמו אדמה, קורא לכל העולם לעצור ולהקשיב.

השירה שלה נעה איתי מהשדה אל הסטודיו. בסטודיו, אני כבר לא לבד. היא נוגעת בקצה המכחול, משנה את תנועת היד שלי, מזכירה לי את הסיפור שמחבר אותי לשורש הקול העתיק שעולה מהאדמה. אני מציירת איתה, לא עליה. כל צבע הוא בת-קול שלה, כל משיכת מכחול היא שורה נוספת בשיר שלה, שאינו נגמר.

מיכאלה ויינפלד פליישמן

אייכמן מפנה את גבו. הוא אינו יודע שאנו מתבוננים בו, הוא מביט על צילו שלו. אנו מביטים באייכמן ברגע חומרי כל כך, כל גופו נדמה כגוש חסר פנים, כמעט מסתתר מאיתנו. דווקא כשהגב מופנה אלינו אנו יכולים לגלות דימוי שאינו רחוק

כל כך מאיתנו. מה המרחק שלנו מהאיש הזה? האם מדובר במרחק של תא זכוכית, תובעים, עדים, ושופטים? או שמא מדובר במרחק אינטימי יותר, קרוב באופן מחריד, עירום למחצה, גורם לרצות להסיט את המבט?

בפעולה של הפיכת אדם לאבק ישנה פעולת הפשטה חמורה של מחיקת כל ממד אנושי מהחומר הזה ומהצורה שלו, המרכיבים את האדם. האבק הוא חומר חסר צורה, קל, בלתי נראה, חסר כל יכולת להעיד על האדם שהיה. הנה רוח הרפאים שלי: חסרת קול, חסרת צורה, לא קיימת, ועם זאת זועקת דרך האוויר שאנו נושמים, להביט בה, לא להפוך להיות כמותה.

يُلاحقن

كل شيء يبدأ بظهور شبحٍ.
(جاك ديريدا)

صمتك لن يحميك [...] أيّ كلمات تنقصك بعد؟
(أودري لورد)

أن نكون مسكونًا يعني أن تُجذب، أحيانًا رغمًا عنك وأحيانًا
تحت وقع السحر، داخل المبنى العاطفي للواقع الذي نعيشه،
ليس كمجرد معرفة نظرية، إنّما بشكل واعٍ من شأنه أن يغيّرك.
(أڤيري غوردون)

في السنة الأخيرة، اجتمعنا نحن، تسعة فنانين وفنانات وقيّمتان، لتشكيل مجتمع فنيّ مؤّقت، يخوض سيرورة تعلّم مشتركة عن الأشباح، ومعها أيضًا . من خلال القراءات النظريّة واللقاءات الافتراضية في الاستوديوهات الخاصة بأفراد المجموعة، الألعاب، الطقوس، والأحاديث حول التجارب الحياتيّة، تشكّل لدينا صندوق أدوات وتبلورت لغة نخاطب بها الأرواح. نحن من يطاردها ليسكنها، وليس العكس، لأننا اخترنا المكوث في حضرتها بدلًا من طردها فورًا؛ قبلنا الإصغاء إليها من منطلق صدماتنا الشخصيّة والجماعيّة، وكلّ ما حاولنا نسيانه أو كبته أو السكوت عنه. إنّها تطلّ علينا من ذكرى طفوليّة، من حكاية عائلية، كتعبير مجازيّ، كعارض جسديّ مزعج في أحلامنا الليليّة. تهرب من أساطير الشعوب، من الماضي ومن المستقبل، تهمس في آذاننا، تدلّنا على الطريق، تقض مضجعنا، تفنى، ثم تحيا إلى جوارنا. في بعض الأحيان، لم تستجب لندائاتنا، تاركة إيانا وحدنا أمام المسألة الأخلاقيّة المترتبة على دعوتنا لها، وأمام شغفنا شبه المستحيل ببلوغ الكمال. ومع تقدّم لقاءاتنا الأسبوعية، أخذت الأرواح التي استحضرناها تتجسّد في مادة تتشكّل على صورتها، وتتحدّث بلغة الفنانات.

يعتبر هذا المعرض جزءًا من تاريخ دوليّ قصير من المعارض المستوحاة من التحوّل الطيفيّ الذي انطلق من كتاب جاك دريدا **"أطياف ماركس"** (1993) حيث طرح دريدا مصطلح هونتولوجيا- علم

الأطياف (Hauntology) -باعتباره خدعة لغويّة مرتبطة بكلمة "أونطولوجيا": فبدلًا من أن نسأل "ماذا هناك؟" يرى دريدا أنّ الحاضر مسكون دومًا بما تم كبته أو إخماده في الماضي، أو ما كان مرتقبًا ولكنه لم يتحقّق لاحقًا.

السؤال "ما الذي يطاردك؟" والسؤال الملازم له "ما الذي يطاردنا؟" وضعانا في هذا الحيّز الجيوسياسي. شعرنا في أجسادنا، كما قال هاملت، كيف "انحرف الزمن عن مساره"، ومن خلال قراءات فلسفيّة لمفكرين ومفكرات كتبوا عن أشباح ماضينا غير المحسوم بعد، سعينا للربط بين ماضينا وحاضرنا ومستقبلنا هنا بشكل مختلف، ولتوسيع نطاق نشاطنا ومقاومتنا.

النصوص أدناه مطروحة كقائمة قراءات متاحة لزائرات المعرض.

مسارات العمل والتفكير في هذا المعرض تبلورت بصورة تلقائيّة، نابعة من اللقاءات، دون أن تهدف إلى احتجاز أي روح، تسميتها، أو تحليلها وتحليل تجلياتها الفنيّة، بل تقبّل محاولات الأرواح لأن تسكن كينوناتنا العاطفيّة والفكريّة، كيوناتكم أنتم. ستبقى حواف المعرض مفتوحة، لكي يستطيع الموتى والأرواح، وما لم يتكوّن بعد، أن يسكنوا في دواخلنا.

يفتتح المعرض العمل الإنشائي **كريبت 9#**، المكوّن من لوح خشبي مضغوط ثبّتته الفنانة مايا دونيك على فوهة نافورة. تتشابك داخل هذا العمل الإنشائيّ تسعةُ تماثيل من الصلصال الأبيض، تحتوي على تراب جمعته من تسع مقابر، وأسنان ذهبيّة.

تتوسط العمل الإنشائيّ **إلى أن يفرّقنا الموت** للفنانة ليلى عبد الرزاق، طابعة حرارية تُصدر بالتناوب: "الموت لليهود" / "الموت للعرب" في تدفق مستمر. يرافق الطابعة صوتٌ مُشوّه آليًا، يكرر مرارًا وتكرارًا: "ارجع من حيث أتيت". بترجمة خطاب الكراهية إلى حلقة ميكانيكية مستمرة، يكشف العمل عن آلية البيروقراطية في نزع الصفة الإنسانية.

تضع ميخائيلا في وسط حيّز العرض حجرًا ليثوغرافيًّا يعود إلى بافاريا، نقشت عليه صورة معالَجة لأدولف آيخمان، وقد تم تصويره من الخلف أثناء الاغتسال، وعلى الجانب الآخر نقشت الجملة الافتتاحيّة من **الكوميديا الإلهيّة** لدانتي.

في العمل الفنيّ **بسمة**، ترسم عائشة قادري بألوان زيتيّة أم جدتها وهي تغنيّ بين الحقول عند سفوح جبال الجليل، على مسمع قافلة من الرحّل القادمين من أعالي الجبال، والتي تتوقّف للاستماع إليها. تبدو الجدة وأفراد القبيلة ككائنات هجينة تدمج بين إنسان وجمجمة وحيوان.

تقدّم لنا ملاك منصور **تمدّدتُ منكِ، جلدٌ منبوذٌ ومتشبّع، غارقٌ في هواءٍ ورديّ حلو ومنتفخ كالفقاعة الطافية:** تمثال لأيّل مصنوع من ورق ألومنيوم وشمع، مشقوق ومنفلق في وسطه، وبجواره جداريّة مكوّنة من طبقات من الرسومات أشبه بالجذور.

في العمل **الإنشائيّ سأدع الطيور تنقر قلبي،** يدمج عومر بيري بين بنية تحتيّة نحتيّة مكوّنة من بقايا أثاث خشبيّ، وعملية الرسم على ورق صينيّ.

في العمل الأدائيّ **في انتظار دوامة** تدور الفنانة ومصمّمة الرقص غال ليفنسون وراقصة أخرى بوتيرة متناغمة، وبحركة دائريّة متواصلة، فوق قرص بلاستيكيّ، وحيز العرض محاط بسلسلة من الصور السريعة التي تلتقط الجسد بلحظات خاطفة قبل أن تصدر عنه صرخة. العمل الأدائيّ، الذي سيعرض في الأمسية الافتتاحيّة للمعرض، سيترك آثارًا ماديّة في الحيّز.

أشرعة الناي الصغير هما تمثالان للفنان دين بار، يحاكيان أشرعة هوائيّة، مصنوعة من ورق مرحاض، خيوط قطنيّة، قطع خشبيّة وناي صغير.

تعود رغد سواعد إلى جنازة عسكريّة أقيمت في قريتها بواسطة التلاعب بتدرجات اللون الأبيض في اللوحة **جنديّ يحلم بزنابق بيضاء** ومنحوتات لشواهد قبور متنقّلة، عليها أطواق نجاة.

الأعمال مصحوبة بنصوص قصيرة أو رسومات للفنانين والفنانات في السيرورة الإبداعيّة المشتركة، ردًا على السؤال: كيف نساكن روحًا؟

كيف نساكن روحًا؟

رغد سواعد

تستحوذ عليّ الروح كلّما نسيت وجودها. تطلّ بدون استئذان، وتدفعني نحو جدالات حادّة، تسعى لمعرفة الحقيقة، ولو كانت جزئيّة، وتذكّرني بوجوب العودة إلى نفسي بعد حالات التيه والاغتراب. يخيّل لي أحيانًا أني أخشى زوالي، أن أتشابك مع أرواح دخيلة إلى أن أتلاشى. حاولتُ إنكار وجودها، لكنّها التقت بي وسط الضباب، في المكان الذي تطمس فيه الحدود بين الحقيقة المكتوبة وبين ما يحدث على أرض الواقع. هناك، على الحدود بين الترحال والتنقّلات، التقيتُ بأشخاص عميقين، ولكن عندما عاودت النظر إلى داخلي، وجدت خواءً متجذّرًا في أعماق الروح. منذ ذلك الحين، نذير أنا والروح حوارًا متواصلًا عن الماضي والتاريخ والهوية الآيلة للزوال. معًا نتأمل العالم، نحاول أن نفهم كيف استسلم الناس من حولنا، كيف نسوا أنفسهم، امتزجوا بأشباح إلى حد الاغتراب. كنت أظنّ أولًا أنّي وحدي الغريبة، لكنني أدركت لاحقًا أنّا جميعنا عالقون في فخٍّ أبيض— حيز يطمس الهوية ويبلور وعيًا منفصلًا عن الواقع. استسلم الآخرون رغمًا عنهم، سكنوا مع أشباحهم إلى أن تحوّلوا إلى ذلك الشي الغريب المنفّر. أمّا القلّة القليلة التي نجت، فما زالت تحارب حتى الآن.

ملاك منصور

(ص. 12)

غال ليفنسون

الرئتان تنتفخان وتبلغان حجمًا حديث الصنع
شيء يتصلّب عميقًا في القلب. النظرة تتسمّر،
من الأعلى، يتكوّر الظهر على نفسه نحو الداخل
ويتسلل تدريجيًا نحو سائر أجزاء الجسم حتى أطراف الأصابع والوجه
يتحول الحاجبان إلى خط مستقيم
تحاول العينان الخروج من مكانهما
التوتّر يزداد، الجسد يدفع للأمام والهواء يتحوّل إلى مادة مضغوطة
بالإمكان قصّها، انتزاعها ووضعها في مكان آخر

مايا دونيك

في الفنتازيا البشريّة، القبر هو حيّز مغلق تدفن فيها مواد لم تفك رموزها (كريبت). ولكنّ بعض الموتى لا يبقون تحت التراب. لا نهاية لقوة المادة الميتة في جسد حي.

ليلى عبد الرزاق

لا تتعلّق المطاردة بالأرواح. بعض الكلمات ترفض الاختفاء؛ تستمر في التداول، منفصلة عن متحدثيها، مؤتمتة من خلال أنظمة تُطبّق تكرارها. الطابعة لا تستدعي الأشباح - إنها تكشف كيف تصبح اللغة نفسها واحدة. كل عبارة، "الموت للعرب"، "الموت لليهود"، "عودوا من حيث أتيتم"، تدور بلا نهاية، مجردة من النية ومع ذلك لا تزال قادرة على الأذى.

ما يعود هنا ليس ما هو خارق للطبيعة، بل الصدى الآلي للعنف الذي لا يريد أحد امتلاكه. تستمر الآلة في الطباعة لأنها لا تعرف كيف تتوقف، تمامًا مثل الخطاب الذي تُعيد إنتاجه. كل سطر تُصدره يصبح بقايا، دليلًا على التواطؤ، سجلًا لسهولة بقاء الكراهية

بعد أن تصبح عادة.
هذا هو نوع المطاردة الذي أعرفه: ليس الخفي،
بل المُكشوف.

عومر بيري

دين بار

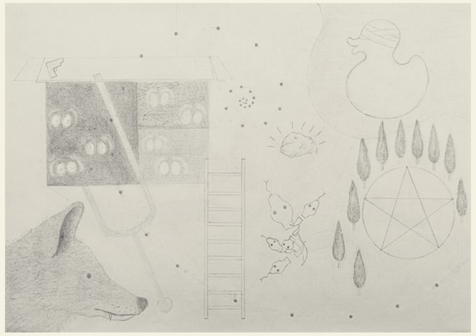

عائشة قادري

ريح في الحقل
في الحقل الواسع تهبّ الريح فوق سنابل قمح منسيّة. صوتها كصوتُ امرأة عديمة الوجه والملامح، يملأ الخواء. تغنّي، ومثلما تفعل الأرض، يدعو صوتها العالم أجمع للتوقف والاستماع.

يرافقني غناؤها من الحقل إلى الاستوديو، حيث لا أبقى بمفردي. تلامس طرفَ الفرشاة، تبدّل حركة يدي، وتذكّرني بقصة تربطني بجذور الصوت الأصلي الصاعد من أعماق الأرض. أرسم معها، ليس عليها، تتردّد أصداؤها في كلّ لون، وكلّ ضربة فرشاة هي عبارة عن جملة جديدة في أغنيتها الأزليّة.

ميخائيلا واينفيلد فليشمان

يدير آيخمان ظهره. لا يعرف أنّ ثمة من يراقبه؛ ينظر إلى ظلّه هو. أما نحن، فنتأمّل آيخمان في لحظة تتسم بمادية مفرطة، إلى أن يبدو جسده كتلة واحدة عديمة الوجه، يكاد يختبئ عنّا. ولكن للمفارقة، عندما يولّينا ظهره، فإنّنا نكتشف هيئة أقرب إلينا مما كنا نريد. ما المسافة التي تفصل بيننا وبين هذا الرجل؟ هل هو صندوق زجاجي، ونيابة، وشهود، وقضاة؟ أم أنّها مسافة أكثر حميميّة، قريبة إلى حد الفزع، نصف عارية وتدفعنا إلى غض البصر؟

عمليّة تحويل الإنسان إلى غبار تتضمّن عمليّة عنيفة تجرّد هذه المادة وهيئتها من أيّ بعد إنسانيّ، تجرّدها من عناصرها البشريّة. فالغبار عديم الشكل، خفيف، غير مرئي، ولا يمكنه أن يشهد على أيّ شخص، أيّ كان. هذا هو شبحي: عديم الشكل، عديم الصوت، غير قائم، لكنه يطلق صرخة عبر الهواء الذي نتنفسه، لنحوّل أنظارنا إليه، وألّا نصبح مثله.

LAILA ABD ELRAZAQ

Haunting isn't about spirits. Certain words refuse to disappear; they keep circulating, detached from their speakers, automated through systems that normalize their repetition. The printer doesn't summon ghosts — it exposes how language itself becomes one. Each phrase, "*Death to the Arabs*," "*Death to the Jews*," "*Go back to where you came from*," loops endlessly, stripped of intention yet still capable of harm.

What returns here isn't the supernatural, but the mechanical echo of violence that no one wants to own. The machine keeps printing because it doesn't know how to stop, much like the rhetoric it reproduces. Every line it emits becomes residue, proof of complicity, a record of how easily hate survives once it becomes habit.

This is the kind of haunting I recognize: not the unseen, but the overexposed.

OMER PERI

A spirit entering through the open window.

DIN BAR

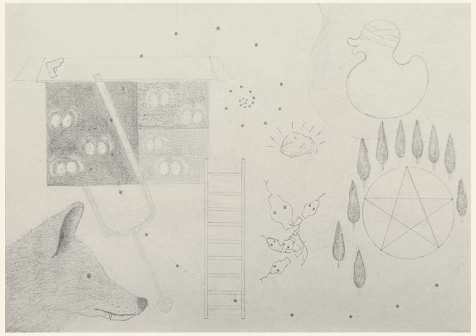

AISHA KADRY

A Spirit in the Field
In the wide field, the wind blows over forgotten stalks of wheat. Its voice — a woman's voice, faceless and formless — fills the air. She sings, and her voice, like the earth, calls upon the whole world to stop and listen.

Her song moves with me from the field to the studio. In the studio, I am no longer alone. She touches the tip of the brush, alters the movement of my hand, reminds me of the story that connects me to the root of the ancient voice emerging from the ground. I paint with her, not over her. Each color is an echo of her; each brushstroke — another line in her never-ending song.

MICHAELA WINEFIELD FLEISHMAN

Eichmann turns his back. He doesn't know we are watching him; he looks upon his own shadow. We observe Eichmann in moment so material that his entire body seems like a faceless mass, almost hiding from us. It is precisely when his back is turned toward us that we can discover an image not so distant from ourselves. What is our distance from this man? Is it the distance of a glass booth, of prosecutors, witnesses, and judges? Or is it a more intimate distance, frighteningly close, half-naked, one that makes us want to look away?

In the act of turning a human being into dust lies a profound abstraction, an erasure of every human dimension from that material and from its form, which together constitute a human being. Dust is matter that is formless, light, invisible, devoid of any capacity to testify to the human who once was. Here is my ghost: voiceless, shapeless, nonexistent — and yet crying out through the air we breathe, calling us to look at it, not to become like it.

◆ Reading List ◆

Derrida, Jacques. *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning and the New International*. Taylor and Francis, 2012.

Gordon, Avery F. *Ghostly Matters: Haunting and the Sociological Imagination*. New University of Minnesota Press, ed. University of Minnesota Press, 2008.

Hartman, Saidiya. "Venus in Two Acts." *Small Axe* 12, no. 2 (2008): 1–14.

Klein, Naomi. *Doppelganger: A Trip into the Mirror World*. First edition. Farrar, Straus and Giroux, 2023.

Darwish, Mahmoud. *In the Presence of Absence*. Translated by Sinan Antoon. Steerforth Press, 2012.

She and they appear as hybrid figures, combining human, skull, and animal.

Malak Manzour presents **I Stretched Out of You, Saturated Outcast Skin Immersed in Bubblegum Air**: a sculpture of a deer made of foil and wax, split open and spread at the center, beside a wall object composed of layered drawings resembling a root.

In the installation **I'll Let the Birds Peck My Heart**, Omer Peri combines a sculptural infrastructure made of remnants of wooden furniture with rice paper drawing.

In the performance **Tem Fim**, artist and choreographer Gal Levinson, together with another dancer, spin at a steady pace on a small plastic disc in a continuous loop. Around the space stretches a line of snapshots that capture the body in the split second before a scream bursts from it. The performance, to be presented on the opening night of the exhibition, will leave physical traces in the exhibition space.

Recorder Sail consists of two sculptures by Din Bar that mimic wind sails, made from toilet paper pulp, cotton threads, bits of wood, and a recorder.

Raghad Sawaed revisits a military funeral held in her village through a play of whites in the painting **A Soldier Dreaming of White Roses**, and through sculptural objects of mobile tombstones topped with lifebuoys.

The works are accompanied by short texts or drawings created by the artists as part of the collaborative process, all responding to the question: How does one be with the spirit?

HOW DOES ONE BE WITH THE SPIRIT?

RAGHAD SAWAED

A spirit floats within me every time I forget it exists. It appears without permission, pulling me into sharp conversations, demanding truth even when it is partial, reminding me to return to myself when I lose my way and become a stranger to myself. At times, it seems afraid that I will vanish, that I will merge with other, strange spirits until nothing remains of me. I tried to deny it, yet it met me in the fog — where the boundary between written truth and what happens in reality is blurred. There, between wanderings and transitions, I encountered humans full of substance, yet when I looked inward, I discovered a white void dwelling deep in the soul. Since then, the spirit and I have conversed about the past, history, and dissolving identity. Together, we look at the world, trying to understand how the people around us have given up, forgotten themselves, merged with demons, and became strangers. At first, I thought I was the stranger, but I realized that both I and the others are trapped in a white trap — a space that

erases identity and shapes a disconnected consciousness. The others surrendered out of necessity, lived alongside demons, and became the unwanted strange thing. The few who escaped still fight.

MALAK MANZOUR

She is rapidly pacing her dwelling,
leaping from one nest to another—
just so that my insolent, chicken-leg fingers would never catch her slither.

Yet I see her.
She goes around me,
through me,
above me,
but never with me.

I am a heretic to love you,
an oracle to guide you,
a fool to loathe you.

Breathe your words into me,
ignite the yellow-bulb lungs.

You, rather than I,
climb the stairway of an o attic,
collect skeletons from t ecstatic,
stuff your mouth with an h lunar fanatic,
undermine mountains of an e theatric,
exhaust time with r—a reincarnated tongue
rebelling with excess semantics.
You and I,
none of us are intact,
yet we cling to the same soil.
All regiones, waterfalls, mamelles, and flocks have been trapped in never-exhaling nostrils, bursting with righteousness.

You and I—
we leisurely collide,
but only one of us
is still swimming
on the face of time.

GAL LEVINSON

The lungs expand to the size you've just created
Something hardens deep inside the gut.
The gaze is fixed.
The back rounds from the top inward
Slowly trickling to the rest of the body,
reaching the tips of the fingers and the face
The eyebrows become a line
The eyes try to pop out of place
The tension rises, the body pushes and the air becomes a dense matter
That can be cut, removed and placed somewhere else.

MAIA DUNIEC

In the human fantasy, the grave is a closed space where unresolved materials are buried (kryptē). Yet some of the dead do not remain inside the ground. The power of dead matter within the living body knows no end.

HAUNTING

Everything begins by the apparition
of a specter.
(Jacques Derrida)

Your silence will not protect you. [...] What
are the words you do not yet have?
(Audre Lorde)

Being haunted draws us affectively, sometimes against
our will and always a bit magically, into the structure of
feeling of a reality we come to experience, not as cold
knowledge, but as a transformative recognition.
(Avery Gordon)

Over the past year, nine artists and two curators gathered into a temporary community of shared learning with and about ghosts. Through reading theory, holding virtual visits at the studios of the group members, and games, rituals, and conversations about lived experiences, we collected tools and composed a language we could use for speaking with ghosts. We haunt, in the active sense, and are not haunted, because we chose to try to dwell in the presence of ghosts rather than banish them immediately; we agreed to listen to them through personal and collective traumas, and through what we've tried – but failed – to forget, repress, or remain silent about. They emerged from childhood memories, from family stories, as metaphors, as disturbing bodily symptoms, in dreams. They turn away from national myths, from the past and future alike, whispering songs in our ears, guiding the way, unsettling the mind, dying, living beside us. At times, they did not respond to our calls, and so we were left alone with the ethical question

of inviting them to the exhibition and with the unresolvable desire for perfect repair. As our weekly meetings progressed, the spirits we had summoned began to take form in matter that materialized in their image, opening its mouth to speak in the language of the artists.

The exhibition joins a short international history of exhibitions inspired by the *spectral turn*, which began with Jacques Derrida's *Specters of Marx* (1993). In this book, Derrida coined the term *hauntology* – a play on the word *ontology*: Instead of asking "what is," Derrida suggested that the present is always haunted by what has been repressed or promised in the past and never fulfilled in the future. The question "what haunts you?", together with its inseparable counterpart "what haunts us?" situated us within this geopolitical space. We felt in our bodies, as Hamlet said, that "the time is out of joint," and through reading the texts of thinkers who wrote our own unresolved ghosts of the past, we sought to weave our past-present-future here in a different way, and to expand the range of our action and resistance. The texts are offered as a reading list for visitors to the exhibition.

Our modes of action and thought within the exhibition unfolded organically from our encounters; they were not aimed at capturing a spirit, naming it, or analyzing it and its manifestation in art, but rather at opening up to the ghosts' pursuit of our emotional and conceptual structures. And yours. The fringes of the exhibition will remain frayed, allowing the dead, the spirits, and that which has not yet been named to continue haunting us.

The sculptural installation **Kryptē #9** opens the exhibition. It is an MDF construction that artist Maia Duniec assembled over the opening of the water fountain. Embedded within the structure are nine white clay sculptures containing soil collected from nine cemeteries and gold teeth.

At the center of Laila Abd Elrazaq's installation **Till Death Do Us Part** stands a thermal printer that alternately ejects the phrases "Death to the Jews"/"Death to the Arabs" in an unending stream. A voice, distorted into a robotic tone, accompanies the printer, repeating: "Go back to where you came from." By translating hate speech into a perpetual mechanical loop, the work exposes the bureaucratic machine of dehumanization.

At the center of the space, Michaela Winefield Fleishman placed a lithographic stone originating from Bavaria, onto which she has etched a processed photograph of Adolf Eichmann, seen from behind as he showers. On the reverse side of the stone, she etched the opening line of Dante's *Divine Comedy*.

In her work **Basma**, Aisha Kadry painted in oils her great-grandmother singing in the fields at the foot of the Galilee mountains to a convoy of nomads descending from the mountain, who pause to listen to her voice.

Haunting
December 11, 2025 – February 20, 2026
Edmond de Rothschild Center
104 Rothschild Blvd., Tel Aviv

Exhibition
Curator: Maya Bamberger
Assistant curator: Adi Lam
Participants: Laila Abd Elrazaq, Raghad Sawaed, Maia Duniec, Omer Peri, Gal Levinson, Din Bar, Malak Manzour, Aisha Kadry, Michaela Winefield Fleishman
"Tem Fim" — dance partner: Kerem Shemi; photography: May Dotan
Graphic design: Studio Roniverony
Installation: Roy Drabkin
Lighting design: Oded Komemi
Label production: Line Cut

Catalogue
Design: Studio Roniverony
Texts: Maya Bamberger, Adi Lam
Hebrew editing: Ronit Rosenthal
English translation: Yael Kein
Arabic translation: Dr. Ruba Simaan
Printing: Printeria

רודפות
20.2.26 — 11.12.25
מרכז אדמונד דה רוטשילד
שד׳ רוטשילד 104, תל אביב

תערוכה
אוצרת: מאיה במברגר
אוצרת משנה: עדי לם
משתתפים.ות: לילא עבד אלרזאק, רגד סואעד, מאיה דונייק, עומר פרי, גל לוינסון, דין בר, מלאק מנסור, עאישה קאדרי, מיכאלה ויינפלד פליישמן
"לו סוף" – רקדנית שותפה: כרם שמי, צילום: מאי דותן
עיצוב גרפי: סטודיו רוני ורוני
תלייה: רועי דרבקין
עיצוב תאורה: עודד קוממי
הפקת לייבלים: ליין קאט

קטלוג
עיצוב: סטודיו רוני ורוני
טקסט תערוכה: מאיה במברגר, עדי לם
עריכה לשונית: רונית רוזנטל
תרגום לאנגלית: יעל קליין
תרגום לערבית: ד"ר רובא סמעאן
הדפסה: פרינטריה

يلاحقن
20.2.26 — 11.12.25
مركز إدموند دي روتشيلد
العنوان: جادة روتشيلد 104، تل أبيب

المعرض
القيّمة: مايا بامبرغر
نائبة القيّمة: عدي لام
المشاركون/المشاركات: ليلى عبد الرّزاق, رغد سواعد, مايا دونيك, عومير پيري, غال ليفنسون, دين بار, ملاك منصور, عائشه قادري, ميخائيلا واينفيلد فلايشمان
"في انتظار دوامة" - الراقصة المشاركة: كيرم شيمي، تصوير: ماي دوتان
تصميم جرافيكيي: استوديو روني وروني
تعليق: روعي دبركين
تصميم الإضاءة: عوديد كومامي
انتاج العنوانين: لاين كات

الكتالوج
تصميم: استوديو روني وروني
نصوص: مايا بامبرغر, عدي لام
تحرير نصوص: رونيت روزينتال
ترجمة للانجليزية: يعيل كلاين
الترجمة العربية: د. ربى سمعان
مطبعة: برينتاريا